

Ivan Iljin

Autor: Timothy Snyder

„Má modlitba je jako meč. A můj meč je jako modlitba.“

—Ivan Iljin, 1927

Rus pohlédl Satanovi zpříma do očí, posadil Boha na psychoanalytický gauč a pochopil, že jeho **národ** může spasit svět. Zmučený Bůh se Rusovi jal vyprávět příběh svého neúspěchu: Na počátku bylo Slovo, dokonalé a ryzí, a to Slovo byl Bůh. Pak se však Bůh dopustil mladické chyby. Stvořil svět, aby sám sebe dovršil, ale namísto toho se pošpinil a před svou hanbou se pokusil skrýt. Bůh - a ne Adam - se tak dopustil prvotního hříchu, když do světa vpustil nedokonalost. Jakmile se na světě objevili lidé, začali chápat fakta a zažívat pocity, které nebylo možné složit k obrazu toho, co Bůh zamýšlel. Každá další myšlenka nebo vášeň tak jen prohlubovala Satanovo sevření našeho světa.

A tak Rus, filozof, chápe dějiny jako katastrofu. Od stvoření světa nedošlo k ničemu, co by za něco stálo. Svět se stal smyslu zbavenou změtí úlomků. Čím usilovněji se mu lidé snažili porozumět, tím hlouběji zabředal do bažiny hříchu. Moderní společnost se svým pluralismem

a občanskou společností pak rány světa jen dále drásá a drží tak Boha v jeho vyhnanství. Jeho jedinou nadějí proto zůstává spravedlivý národ, který bude následovat Vůdce do politické totality, a tak začne s opravou světa, která snad může božské spasit. A jelikož je jednotící princip Slova jediným dobrem v kosmu, cokoliv podniknuté k dosažení jeho návratu musí být ospravedlnitelné.

Takto přišel onen ruský filozof jménem **Ivan Iljin** s ideou ruského křesťanského **fašismu**. Narodil se v roce 1883 a svou dizertaci o Božím nezdaru se světem dokončil těsně před revolucí roku 1917. V roce 1922 byl nenáviděným **sovětským režimem** donucen k odchodu do exilu, postavil se za věc Benita Mussoliniho a v roce 1925 sepsal dílo obhajující politické násilí. Během 20. a 30. let psal ve svém německém a švýcarském vyhnanství pro bělogvardějský exil, uprchlíky poražené v ruské občanské válce a ve 40. a 50. letech pak pro Rusy budoucnosti, kteří se dočkají konce sovětského zřízení.

Neúnavný autor Iljin napsal přes dvacet knih v ruštině a podobný počet německy. Část jeho děl má poněkud nesouvislý charakter, a není tak obtížně odhalit v nich mnohé protimluvy a třecí plochy. Jednou z oblastí myšlení, kde však Iljin i napříč desetiletími pevně setrvává na svých pozicích, je jeho metafyzické a morální ospravedlnování politického totalitářství, jemuž dal formu praktického nástinu fašistického státu. Zásadní význam pro něj měl koncept „zákona“ nebo „právního vědomí“. Pro mladého Iljina ztělesňoval zákon ještě před revolucí naději, že se Rusové budou podílet na univerzálním uvědomění, které jejich národu umožní stát se moderním státem. U dospělého kontrarevolucionáře Iljina už však pozorujeme přesun k partikulárnímu smýšlení („srdce“ nebo „duše“ místo „mysli“), díky němuž mohou Rusové vnímat svévolné nároky ze strany moci jako zákon. Přestože Iljin sám zemřel v zapomnění roku 1954, zažilo jeho dílo po rozpadu Sovětského svazu v roce 1991 renesanci – a dnes utváří myšlení vládců Ruska.

Ruská federace počátku 21. století je novou zemí, vytvořenou v roce 1991 z území Ruské sovětské federativní socialistické republiky. Je menší než Ruská říše, od níž ji odděluje sedm desetiletí sovětských dějin. Přesto současná Ruská federace v jednom zásadním ohledu **Ruské impérium** Iljinova mládí připomíná: její vláda se neřídí zásadou právního státu (zákonnost). Diskurz ruských politiků včetně Vladimira Putina se totiž ubírá podobnou cestou jako Iljinovo chápání zákona: od naivního univerzalizmu ke svévolnému nacionalismu. Protože se Iljinovi povedlo udělat z neschopnosti dosáhnout právního státu ruskou přednost, využívají ruští kleptokraté jeho ideje k výkladu ekonomické nerovnosti jako národní nevinnosti. V posledních letech se pak Vladimir Putin dokonce uchýlil k některým konkrétnějším Iljinovým geopolitickým myšlenkám při pokusu změnit hlavní cíle ruské politiky z domácích reforem na vývoz ctnosti za hranice. Proměnit zahraniční politiku na debatu o „duchovních hrozbách“ s využitím Iljinova díla umožnilo ruským elitám vykreslit Ukrajinu, Evropu a Spojené státy jako existenční ohrožení Ruska.

*

Ivan Iljin byl filozof, který hledal odpovědi na ruské problémy u německých myslitelů, což

ovšem bylo v jeho době a prostředí velice běžné. Narodil se do stříbrného věku pozdní romanovské říše. Jeho otec byl ruský šlechtic a matka německá protestantka, která přestoupila k pravoslaví. Při svých moskevských studiích (1901-1906) se věnoval hlavně filozofii, tedy etickému myšlení Immanuela Kanta (1724-1804). Podle - tehdy v evropském i ruském akademickém prostředí dominantních - novokantovců se lidé odlišovali od zbytku stvořeného světa svým rozumem, který jim dává schopnost smysluplné volby. Lidé se tak mohou svobodně podvolit zákonu, neboť dokáží porozumět a přijmout jeho ducha.

Právě zákon tehdy mohutně rozněcoval představivost ruské inteligence. Ruští studenti práva v něm snad ještě více než jejich evropští soukmenovci viděli potenciál k politické transformaci. Spatřovali v něm lék na odvěký ruský problém: *proizvol* (zvrůle), neboli svévolné panování autokratických carů. Už jako mladík plný naděje však Iljin jen stěží dokázal přijmout ruský lid jako rozumem se řídící stvoření z Kantových spisků. S nadějí proto vyhlížel velké povstání, jež by výchovu ruských mas urychlilo. A tak když prohraná válka s Japonskem v roce 1905 nastolila revoluční podmínky, obhajoval Iljin právo na svobodu shromáždění. Se svou milenkou **Natalií Vokačovou** (pozdější manželkou - pozn. DP) přeložili do ruštiny německý anarchistický pamflet. Car byl následujícího roku donucen ke schválení nové ústavy, která zakládala ruský parlament. Přestože měl být obsazen tak, aby zaručil postavení ruské pozemkové šlechty, vládl parlament legislativními pravomocemi. Car shromáždění dvakrát rozpustil a následně protizákonně pozměnil volební systém, aby zajistil jeho ještě výraznější konzervatismus. Všem tak bylo jasné, že ani nová ústava z Ruska právní stát nevytvořila.

V roce 1909 začal Iljin vyučovat právo na univerzitě, a v té době také nejprve v ruštině (1910) a o dva roky později i německy vydal nádherný článek o konceptuální odlišnosti mezi zákonem a právem. Jak ale zařídit, aby právo fungovalo v praxi a odráželo podmínky života ve společnosti? Kant podle všeho ponechal otevřený prostor mezi duchem zákona a skutečností autokracie. G. W. F. Hegel (1770-1831) však přinesl naději, že tuto i další bolesti vyřeší sám čas. Dějiny, jak Iljin při čtení Hegela doufal, jsou procesem postupného pronikání ducha (*Geist*) do světa. Každá epocha přesahovala tu minulou a současně přinesla krizi, jež slibovala epochu následující. Zvířecké masy se budou postupně stále více podobat osvětleným přátelům a radosti každodenního života ustoupí politickému řádu.

Když toto filozof pochopí, stává se nástrojem Ducha - což vždy bývá velice dráždivá a lákavá představa. Podobně jako i další ruští intelektuálové jeho i předchozích generací tak byl mladý Iljin okouzlen Hegelem. V roce 1912 dokonce vyhlásil „hegelovskou renesanci“. Současně s pochybnostmi o proveditelnosti zprostředkování zákona ruské společnosti, vyvolanými vědomím nezměrné početnosti ruského rolnictva, ho však zkušenost s městským životem připravila také o jistotu, že dějinné proměny jsou výhradně záležitostí Ducha. Rusové, zejména ti z jeho moskevského okolí, mu připadli až nechutně požívační, takže při předválečných debatách o politice a filozofii často obviňoval své protivníky ze „sexuální zvrácenosti“.

V roce 1913 už Iljin tuto zvrácenost vnímal jako syndrom ruského národa, za jehož spasitele navrhoval Sigmunda Freuda. Z jeho díla si vybral myšlenku, že civilizace se rodí z kolektivní shody na potlačení nejnižších pudů. Jednotlivec tak za obětování své přirozenosti kultuře platí

psychologickou cenu. Do vědomí se ovšem tato nevědomá zkušenost může prodrat jedině prostřednictvím dlouhých konzultací na pohovce psychoanalytika. Psychoanalýza přinášela portrét myšlení radikálně odlišný od hegelovské filozofie, jíž se v té době Iljin věnoval. Ještě při práci na své dizertaci o Hegelovi se Iljin pasoval do role průkopníka ruské národní psychoterapie a v květnu 1914 se i s Natalií vydali do Vídně na sezení s Freudem. Válka ho tedy zastihla v hlavním městě habsburského mocnářství, nyní jednoho z nepřátel Ruska.

„Mí vnitřní Němci mě znepokojují více než ti vnější,“ napsal roku 1915 příteli v narážce na válečný stav německé i rakousko-uherské říše s Ruským impériem. „Vnitřním Němcem“, který Iljinovi pomohl ovládnout své ostatní soukmenovce, byl filozof Edmund Husserl (1859–1938), u něhož Iljin v roce 1911 studoval v Göttingenu. Zakladatel tzv. fenomenologické školy Husserl se pokusil popsat metodu, jíž se filozof „zdržuje“ (*epoché*) od světa: pokouší se oprostit od své vlastní osobnosti i předpokladů, a zažít tak zkoumaný subjekt podle něho samotného. Jak to vyjádřil Iljin, filozof se musí duchovně zmocnit (prožít – *perežít*) předmětu svého zkoumání, dokud nedosáhne zjevné a dokonalé jasnosti (nepochybnému poznání – *očevidnost*).

Iljin Husserlovu metodu zjednodušil do „filozofického činu“, jímž filozof dokáže utišit a zastavit vesmír a všechno v něm – ostatní filozofy, svět i Boha – zklidněním své mysli. Jako pravoslavný věřící rozjímající nad ikonou věřil Iljin (na rozdíl od Husserla), že prostřednictvím fyzické reality lze nahlédnout na tu metafyzickou. Jak napsal ve své dizertaci o Hegelovi, viděl ve filozofickém textu božský subjekt, který upevnil na jeho místě. Když Hegel psal u Duchu, musel jistě mít na mysli Boha, usoudil Iljin. Hegel se však podle něj mýlil, když v dějinách vnímal pohyb. Bůh sám sebe ve světě uskutečnit nemůže, protože jeho podstata se od podstaty tohoto světa nezvratně liší. Hegel nemohl ukázat, že každá skutečnost má spojitost se zásadou, že každá nahodilost je součástí plánu, že každá drobnost patří k celku a tak dále. Bůh dějiny započal, ale další působení v nich už mu bylo znemožněno.

Iljinovo bezprostřední a nadšené přijímání protichůdných německých idejí bylo pro ruské intelektuály oné doby typické. Svou dizertací se mu podařilo, také díky velmi specifické interpretaci Husserla, vnést určitý řád do změti „vnitřních Němců“. Kant vymezil prvotní problém ruského myslitele: jak nastolit zákonnost. Hegel, alespoň na první pohled, přišel s řešením: postupně se prostřednictvím dějin uskutečňující Duch. Freud zas problém Ruska nově vymezil nikoliv jako duchovní, ale sexuální. Díky Husserlovi zase mohl Iljin přenést zodpovědnost za politická selhání i sexuální nepokoj na Boha. Filozofie pak znamenala kontemplaci a styk s Bohem, jehož díky tomu bylo možné začít uzdravovat. Vlády se ujal filozof a jasně viděl všechno: ostatní filozofy, svět i Boha. Přesto ale i po navázání kontaktu s božským dějiny pokračovaly a „běh událostí“ se nezastavil.

A skutečně – zatímco Iljin přemítal o Bohu, muži se na bojištích celé Evropy zabíjeli a umírali po milionech. Během sepisování jeho dizertace Ruská říše nejprve získala a následně ztrácela rozsáhlá území na východní frontě Velké války. V únoru 1917 byl carský režim nahrazen novým ústavním zřízením. Nová vláda však pod tíhou nákladné války jen stěží vrávorala kupředu. V dubnu poslaly německé úřady v zapečetěném vlaku do Ruska Vladimíra Lenina a jeho bolševici uskutečnili v listopadu druhou revoluci. Slibovali půdu rolníkům a celému

národu mír. Iljin se mezitím pokoušel shromáždit zkušební komisi, aby mohl obhájit svou dizertaci. Než se mu to roku 1918 povedlo, byli už bolševici pevně u moci, jejich Rudá armáda aktivně vedla občanskou válku a Čeka revoluci bránila terorem.

Události 1. světové války však nabídly příležitost nejen revolucionářům, ale nepřímo také kontrarevolucionářům. Pravice v mnoha evropských zemích se nabízené šance v podobě bolševické revoluce energicky chopila a dramatické výjevy revoluce a kontrarevoluce se s odlišnými výsledky odvíjely třeba v Německu, Maďarsku nebo Itálii. Nikde však nenabyl konflikt takové intenzity, délky a krvavé ceny jako v zemích bývalé Ruské říše, kde občanská válka doprovázená hladomory a pogromy trvala celá léta – a vyžádala si téměř tolik životů, jako Velká válka samotná. V celé Evropě – ale Rusku především – poskytly strašlivé ztráty na životech, zdánlivě nekončící konflikty a zhroucení říší jistou míru uvěřitelnosti myšlenkám, které by jinak nejspíš zůstaly neznámé nebo jen zcela okrajové. Bez války by tak leninismus zřejmě zůstal poznámkou pod čarou marxistického myšlení – a bez Leninovy revoluce by Iljin dost možná nevyvodil ze své dizertace politicky pravicové závěry.

Lenin a Iljin se sice vzájemně neznali, ale jejich střetávání se v kvasu revoluce a kontrarevoluce bylo i tak v lecčems pozoruhodné. Lenin se po otci jmenoval „Iljič“ a psal pod pseudonymem „Iljin“, zatímco skutečný Iljin některé z těchto spisků recenzoval. A když byl Iljin coby kontrarevolucionář zatčen čekisty, zasáhl Lenin v jeho prospěch z úcty k Iljinovu filozofickému dílu. Intelektuální interakce obou mužů, která začala v roce 1917 a pokračuje i v současném Rusku, vyrostla na základech sdílené uznání k Hegelovu příslibu celistvosti (totality). Oba si německého myslitele vykládali radikálně a shodovali se spolu na některých nikoliv nepodstatných bodech, jako byla třeba nutnost zničení středních tříd. V představě o konečné podobě beztřídního společenství už se však zásadním způsobem rozcházel.

Lenin souhlasil s Hegelem, že dějiny jsou příběhem pokroku prostřednictvím konfliktu. Jako marxista se domníval, že tento konflikt je třídní povahy: probíhá mezi vlastníky kapitálu – buržoazií – a proletariátem, který buržoazii umožňuje dosahovat zisků. Lenin přispěl k teorii marxismu svým závěrem, že kapitalismem zformovaná – a tím pádem předurčená k tomu chopit se jeho výsledků – dělnická třída potřebuje vedení disciplinované strany, která rozumí zákonitostem dějin. Lenin v roce 1917 dokonce neváhal prohlásit, že lidé znalí těchto zákonitostí je také umějí rozbít – například rozpoutáním socialistické revoluce právě v Ruské říši, kde byl kapitalismus jen slabě rozvinutý a dělnická třída proto nepočtená. Lenin však nikdy nezapochoval o v zásadě dobré lidské přirozenosti, jež ovšem byla „uvězněna“ historickými podmínkami, a proto je též možné ji historickou akcí uvolnit.

Marxisté jako Lenin byli ateisté. Hegel měl podle nich Duchem na mysli Boha nebo nějakou podobnou teologickou ideu, takže si Ducha nahradili společností. Iljin sice nebyl typický křesťan, ale v Boha věřil. Podobně jako marxisté se i on domníval, že Hegel měl na mysli Boha, který podle něj stvořil pokažený svět. Marxisté na místo prvotního hříchu dosadili soukromé vlastnictví. Jeho zrušení prý mělo osvobodit dobro přítomné v člověku. Podle Iljina byl však prvotním hříchem samotný akt božského stvoření. V dějinách tak nenastal žádný dobrý okamžik a v lidech není žádné vnitřní, z jejich podstaty vyplývající dobro. Marxisté nenáviděli střední stav oprávněně, ne však dostatečně. „Občanská společnost“ středních tříd

upevňuje protichůdné zájmy, jež hatí veškeré naděje na „všeobjímající organizaci národa“, kterou Bůh potřebuje. Střední třídy je proto nutno smést beztřídním národním společenstvím, jelikož „blokují“ Boha. Neexistuje však žádné směřování dějin ani historická skupina, jež by se tohoto úkolu mohla chopit – velký přerod od satanské individuality k božské totalitě musí započít někde mimo rámec dějin.

Osvobození podle Iljina nemělo vzejít z porozumění dějinám, ale ze skoncování s nimi. A protože světské bylo zkažené a božské nedosažitelné, musela politická záchrana přijít ze sféry představ. V roce 1917 si Iljin dosud uchovával naději, že se z Ruska může stát země, kde vládou zákony. Po dovršení Leninovy revoluce ale začal svoje filozofické ideje považovat spíše za politické. Bolševismus prokázal, že Boží svět je právě tak pokažený, jak Iljin tvrdil. Iljinovými slovy „propast ateismu“ nového režimu byla konečným potvrzením nedokonalosti světa i síly moderních myšlenek ji utvrzovat.

Ani po odchodu z Ruska ale nepřestal Iljin věřit, že lidstvo potřebuje hrdiny, postavy přesahující dějiny se schopností prosadit svou vůli. V jeho dizertaci ještě nebyla politika této touhy po chybějící celistvosti ani teze, že národ se může stát nástrojem k její obnově, formulována otevřeně – ideologie teprve čekala na svou formu i jméno.

*

Iljin z Ruska odešel v roce 1922. Téhož roku taktéž oficiálně vznikl Sovětský svaz. Iljinovo oko velice záhy zálibně spočinulo na Benitu Mussolinim a jeho „pochodu na Řím“, puči vedoucímu k nastolení prvního fašistického režimu na světě. Iljin věřil, že smělá gesta smělych mužů mohou započít proces nápravy pokažené existence. Po návštěvě Itálie sepsal o *Il Duce* řadu obdivných článků, zatímco pracoval na knize *O odporování zlu silou* (О сопротивлении злу силой, 1925). Pokud lze jeho dizertaci označit za položení základů metafyzické obrany fašismu, můžeme toto dílo brát jako apologii rodícího se systému. V dizertaci se zabýval neúmyslnou Boží ztrátou celistvosti, v knize pak vysvětluje omezení, jimiž trpí učení Božího syna. Když nejprve porozuměl Božímu traumatu, pohlédl Iljin nyní „Satanovi zpříma do očí“.

Slavné Kristovo učení, jak jej překládá evangelium podle Marka, tak v Iljinově výkladu nabývá neočekávaného významu. „Nesudte,“ nabádá Ježíš, „abyste nebyli souzeni“ a pokračuje:

Neboť jakým soudem soudíte, takovým budete souzeni, a jakou měrou měříte, takovou Bůh naměří vám. Jak to, že vidíš třísku v oku svého bratra, ale trám ve vlastním oku nepozoruješ? Anebo jak to, že říkáš svému bratru: ‚Dovol, ať ti vyjmu třísku z oka‘ – a hle, trám ve tvém vlastním oku! Pokrytče, nejprve vyjmi ze svého oka trám, a pak teprve prohlédneš, abys mohl vyjmout třísku z oka svého bratra. (Matouš 7:2-5)

Pro Iljina tato slova byly prohlášením neúspěšného Boha a jeho ke zkáze odsouzeného Syna. Spravedlivý muž se totiž nezamýšlí nad svými skutky ani se nesnaží zaujmout perspektivu

svého bližního – rozjímáním dospívá k poznání absolutního dobra a zla, a tak jmenuje nepřátele, jež je nutno zničit. Správný výklad pasáže varující před souzením proto zní, že každý den je dnem soudným a člověk bude souzen za to, že nezničil nepřátele Boha, když k tomu měl příležitost. V Boží nepřítomnosti se pak arbitrem toho, kdo je tímto nepřítelem, pasuje sám Iljin.

Asi nejznámějším Ježíšovým přikázáním je milovat své nepřátele z Matoušova evangelia: Slýchali jste, že bylo řečeno: „Oko za oko, zub za zub.“ Já vám však říkám, abyste neodporovali zlému člověku. Když tě někdo udeří do pravé tváře, nastav mu i druhou.“ Podle Iljina byl však skutečný význam těchto slov opačný. Správně chápaná láska znamená celistvost (totalitu) – nezáleží na tom, zda se jednotlivec pokouší milovat jiného jednotlivce; milovat může jedině tehdy, pokud zcela splyne se společenstvím. A ponořit se do takovéto lásky znamená vzdorovat „pozemským nepřátelům božského řádu“. Křesťanství tak ve skutečnosti je pobídkou pro filozofa, který dokáže rozeznat správné od špatného, aby ve jménu lásky užil rozhodné násilí. Kdokoliv tuto logiku nedokázal nebo nechtěl přijmout, stává se sám nástrojem Dávla: „Kdo brání rytířskému boji proti Dávlu, sám se jím stává.“

Teologie se tedy rychle proměňuje v politiku: Demokracie umožnily nástup bolševismu, protože se mu nepostavily – musejí tedy být zničeny. Jediným způsobem, jak se vzepřít zlu, je rozdrtit střední třídy, zlikvidovat jejich občanskou společnost a proměnit někdejší individualistické a univerzalistické chápání zákona na vědomí národního podvolení se. Bolševismus podle něj nebyl lékem na středostavovskou nákazu, jako spíše těžkou atakou této nemoci. Sovětská i ostatní evropské vlády musejí být násilně svrženy.

Iljin užíval k popisu fašistické inspirace termín „Duch“ (*Дух*) a uchopení moci fašisty pro něj bylo „spásným činem“. Fašista je opravdový vykupitel, jelikož si uvědomuje, že tím, kdo musí být obětován, je nepřítel. Od Mussoliniho si zas Iljin vypůjčil koncept „rytířské oběti“, již fašisté překládají krví ostatních. (Když Heinrich Himmler mluvil v roce 1943 o holocaustu, velebil své esesmany velice podobnými slovy.)

Iljin považoval za svou úlohu coby ruského intelektuála šíření fašistických idejí ve specificky ruském kontextu. V básni vydané v úvodním čísle časopisu, který v letech 1927-1930 redigoval, přišel s velice příhodným a lapidárním mottem: „Má modlitba je jako meč. A můj meč je jako modlitba.“ Svě rozsáhlé dílo z roku 1925 *O odporování zlu silou* věnoval bělogvardějským armádám, bojovníkům proti bolševické revoluci. Mělo se jim stát průvodcem do budoucnosti.

Nejvíce Iljina podle všeho znepokojovala skutečnost, že fašismus nevymysleli Rusové, ale Italové: „Proč Italové uspěli tam, kde jsme selhali?“ V textu z roku 1927 o budoucnosti ruského fašismu se pokusil doložit ruské prvenství, když označil bělogvardějský boj proti bolševismu za předchůdce širšího fašistického hnutí. Bílé hnutí prý také mělo větší „záběr i hloubku“, protože si zachovalo své pouto s náboženstvím a tedy i nutností celistvosti. Iljin vyhlásil „mým Bílým bratrům, fašistům,“ že se moci v Rusku musí chopit menšina. Její čas nastane: „Bílý duch“ je totiž věčný.

Iljinova proklamace fašistické ruské budoucnosti ve 20. letech představovala naprosté odvrácení se od jeho nadějí z minulé dekády, že z jeho domoviny snad může být právní stát. „Skutečností zůstává, že fašismus je spásnou přemírou vlastenecké svévole“, napsal. Svévole (*proizvol*) stojí v centru všech moderních ruských diskusí o politice, především jako hlavní neduh, o jehož napravení zákonem usilovali všichni ruští reformátoři. Teď však náhle byla *proizvol* vlastenecká. Dalším pro ruské myšlení nepostradatelným pojmem je „spásný/spasitelský“ (*spasytelnij*). Ruská pravoslavná církev tímto přídavným jménem označuje Kristovu oběť na Kalvárii, smrt Jednoho pro spásu mnoha. Iljin jím označuje vraždění vetřelců, aby se národ mohl pustit do uskutečňování projektu totální politiky, jež by časem mohla vykoupit ztraceného Boha.

V jedné větě tak pohřbívá dva univerzální koncepty, zákon a křesťanství: duch bezpráví nahrazuje ducha zákona a duch vraždy ducha slitování.

*

Přestože Iljinovou inspirací byla fašistická Itálie, náhradním domovem tohoto politického uprchlíka se v letech 1922-1938 stalo Německo. Jako člen Ruské akademie věd (*Russisches Wissenschaftliches Institut*) byl akademickým státním zaměstnancem. Z Berlína tak zpovzdálí sledoval nástupnické boje po Leninově smrti, jež nakonec vynesly k moci Josifa Stalina, i Stalinovy pokusy přetavit politický triumf bolševiků ve společenskou revoluci. Roku 1933 vydal rozsáhlé, v němčině psané dílo o hladomoru, způsobeném kolektivizací sovětského zemědělství.

Ve své, ruským emigrantům určené tvorbě jednoznačně vítal Hitlerovo uchopení moci v roce 1933. Hitler podle Iljina mínění po požáru Reichstagu v únoru 1933 správně omezil občanská práva. Hitlera, stejně jako Mussoliniho, chápal Iljin jako Vůdce většího než dějiny, jehož poslání bylo kompletně obranné povahy. „Odpověď na bolševismus musela přijít – a také přišla,“ napsal. Evropská civilizace si sice vyslechla rozsudek smrti, ale „dokud Itálii vede Mussolini a Hitler Německo, zůstává jeho výkon nad evropskou kulturou odložen“. Nacisté ztělesňovali „Ducha“, jehož musejí sdílet i Rusové.

Nacisté podle Iljina bojkotovali židovské podniky právem, stejně jako když Židům kolektivně přisuzovali vinu za neduhy Německa. Iljin však především chtěl přesvědčit Rusy i ostatní Evropany, že Hitler má pravdu v označení Židů za původce a šířitele bolševismu. Tato „židobolševická“ idea, jak si Iljin uvědomoval, nacisty spojovala s bělogvardějci. Bílá propaganda za ruské občanské války označovala Židy za bolševiky a bolševiky za Židy. Většina komunistů samozřejmě ve skutečnosti nebyla židovského původu a drtivá většina Židů neměla s komunismem nic společného. Záměna obou skupin tak nebyla jen omylem nebo zveličením, ale přeměnou tradičních náboženských předsudků na nástroj k vytvoření národní jednoty. Židobolševismus působil na hluboce zakořeněné předsudky pravoslavných vesničanů, že Židé stráží pomezí říší dobra a zla. Nová idea toto přesvědčení přenesla do moderní politiky, když revoluci zpodobňovala jako peklo a Židy jako jeho hlídače. Podobně jako v Iljinově filozofické vizi byl i zde Bůh slabý, Satan takřka všemocný a zbraněmi pekelných sil moderní myšlenky, aktivně působící ve světě.

V průběhu ruské občanské války i po ní proudila část bělogvardějců do Německa jako uprchlíci. Někteří z nich si s sebou přinesli bibli moderního antisemitismu, fiktivní *Protokoly sionských mudrců* – a mnozí z nich vinili z porážky své strany světové židovské spiknutí. Bělogvardějský koncept židobolševismu, který se do Německa dostal v letech 1919-1920, „dovršil“ antisemitské vzdělání Adolfa Hitlera. Ten předtím označoval za nepřítel Německa židovský kapitalismus. Jakmile dospěl k závěru, že Židé jsou zodpovědní nejen za kapitalismus, ale i komunismus, učinil Hitler poslední krok k přesvědčení, vyjádřeném mj. v jeho knize *Mein Kampf*: Židé jsou zdrojem všeho, co ohrožuje německý národ. V tomto nepominutelném ohledu byl Hitler skutečně učedníkem ruského bělogvardějského hnutí, jehož nejvýraznější ideolog Iljin chtěl na oplátku přesvědčit svět o tom, že Hitler má pravdu.

V průběhu 30. let začal Iljin pociťovat pochybnosti, zda nacistické Německo skutečně nějak pomáhá věci ruského fašismu. Bylo to nasnadě, jelikož Hitler pokládal Rusy za podlídi, a Německo navíc podporovalo ostatní evropské fašisty jen tehdy a tam, kde byli užiteční jeho zájmům. Iljin proto začal bílé Rusy před nacisty varovat, čímž si brzy vysloužil podezření německé vlády. Přišel o místo a roku 1938 odešel z Německa do Švýcarska. Zůstal však věrný své víře, že bělogvardějské hnutí bylo předchůdcem italského fašismu i německého národního socialismu a Rusové časem vytvoří dokonalejší fašismus.

Dokončení eseje.

První část eseje Timothy Snydera Ivan Iljin, *Putin's Philosopher of Russian Fascism* vyšla na stránkách NYR Daily 16. března 2018. Esej vyšel ve zkrácené podobě pod názvem *God Is a Russian* v dubnovém čísle *The New York Review of Books* 5. dubna 2108.